

Dr Tadeusz Dzwonkowski

Formacja religijna i patriotyczna zielonogórczan przykładzie działalności Klubu Inteligencji Katolickiej¹.

Wiedza o strajkach, które trwały już od 14 sierpnia 1980 r. docierała do Zielonogórczan przede wszystkim z Radia „Wolna Europa„. Zielonogórczanie nie odpowiadali aktywnie. Tutaj silniej niż gdzie indziej, oddziaływała propaganda partyjna. Stosunkowo duża grupa mieszkańców uważała, że swą pozycję zawodową i społeczną zawdzięcza ówczesnej władzy a nie własnej pracy. Gdy 27 sierpnia 1980 r. gdański Międzyzakładowy Komitet Strajkowy zgromadził 630 przedsiębiorstw, w regionie zielonogórskim strajkowały zaledwie 4 zakłady². Dopiero 15 września 1980 r. utworzono Międzyzakładowy Komitet Związkowy później Regionem Zielonogórskim Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Członkami pierwszych lokalnych władz Związku były osoby kontestujące aktualną rzeczywistość polityczną, liberałowie i ateści, w sferze ekonomiczno – społecznej bliscy europejskim odłamom socjalizmu.

Tymczasem po koniec 1980 roku do Związku zapisało się blisko 60 % ogółu zatrudnionych w Zielonej Gorze³. Mimo iż jego główny cel - obrona praw pracowników był podzielany przez wszystkich, coraz więcej szeregowych członków Związku skłaniało się do uznania personalizmu chrześcijańskiego jako podstaw działania. Jednak zielonogórski Międzyzakładowy Komitet Założycielski oficjalnie nie prezentował swego stanowiska⁴. Jednak linia prezentowana przez Lecha Wałęsę, i Komisję Krajową spowodowała, że został on zmuszony do zmiany stanowiska. W styczniu 1981 r. ustanowiono kapelana. Został nim ks. Henryk Nowik. W ówczesnej sytuacji obecność kapelana w strukturach statutowych była deklaracją polityczną.

Należy podkreślić, że u progu lat osiemdziesiątych XX w. Zielona Góra była miastem sukcesu. Cechował ją szybki rozwój urbanistyczny, prawie dwukrotny

¹ Tekst jest oparty na monografii T. Dzwonkowski, *Zielonogórski Klub Inteligencji Katolickiej w latach 1981-2006*, wydawca: *Klub Inteligencji Katolickiej, Zielona Góra 2006*.

² 27 sierpnia - Odlewnia Zakładów Wytwórczych Maszyn i Urządzeń Przemysłu Spożywczego w Żarach, 28 sierpnia - Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze, 29 sierpnia - Państwowa Komunikacja Samochodowa – Oddział IV w Żarach, a 30 sierpnia - Przedsiębiorstwo Elementów Wielkopłytowych w Nowogrodzie Bobrzańskim.

³ 31 grudnia 1980 r. Komisje związkowe działały już w 702 zakładach pracy w województwie. Zob. P. Grabiec, *Powstanie i działalność NSZZ "Solidarność" w Zielonej Górze w latach 1980 - 1981*, Zielona Góra 1996. *Opowiemy wam o tych wypadkach. Powstanie NSZZ "Solidarność" w Zielonej Górze*, red. R. Łuczkiwicz, Zielona Góra 2005.

⁴ Na podstawie rozmów przeprowadzonych z Markiem Wojtowiczem i Edwardem Mincerem w 1991 r.

wzrost liczby mieszkańców⁵ oraz dominująca niska średnia wieku ludności. Szkolnictwo a zwłaszcza istniejące w mieście dwie szkoły wyższe, narzucały marksistowski punkt widzenia. Dialektyka heglowska dostosowana do materialistycznych poglądów marksistów była jedyną dozwoloną teorią objaśniającą rzeczywistość. Każdy, kto ukończył w PRL szkole wyższą miał za sobą z reguły roczne zajęcia z filozofii marksistowskiej oraz ekonomii politycznej socjalizmu.

Zgodnie z ówczesną koncepcją budowy nowego „socjalistycznego” społeczeństwa a takie przynajmniej od 1960 r. skutecznie budowano w Zielonej Górze, należało odrzucić „burżuazyjne” wzorce i zasady. Pragnąc wyswobodzić człowieka z „więzów burżuazyjnej etyki”, czyli etyki opartej na Dekalogu, jedyna dozwolona w szkołach ideologia odrzucała trwale zasady etyczne i prawa człowieka, uznając je za konwencję powstałą dla potrzeb ludzkich, a w ich miejsce postulowała sformułowanie nowych, opartych na instynkcie społecznym, intelekcie i zdrowiu fizycznym jednostki. Moralność w nowym ujęciu polegała przede wszystkim na kierowaniu się rozumem.

W tej sytuacji młodzi pracownicy naukowcy Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Zielonej Górze zdecydowali się powołać Klub Inteligencji Katolickiej. Środowisko to nie podlegało takiej presji laicyzacyjnej jak pracownicy nauk humanistycznych. Nieformalna grupa знаła się również z działalności w Duszpasterstwie Akademickim we Wrocławiu⁶. 20 marca 1981 r. w budynku parafii p. w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny odbyło się pierwsze spotkanie organizacyjne⁷. Na zebranie założycielskie Klubu które zwołano na 6 kwietnia 1981 r. przybyło 25 osób⁸. Prezesem wybrano Franciszka Wernera, sekretarzem Bronisława Smykała. Skład zarządu gwarantował otwarcie Klubu, do co najmniej czterech niewielkich, ale aktywnych środowisk; parafian skupionych wokół ks. Jerzego Nowaczyka, środowiska katolików zatrudnionych w Wyższej Szkole Inżynierskiej, niewielkiej grupy zielonogórskich lekarzy oraz kombatantów z okresu II wojny światowej i byłych więźniów politycznych. Klub został zarejestrowany 28 kwietnia 1981 r.

Zgodnie z zapisem w statucie, celem działalności Klubu miała być praca intelektualna i moralna w oparciu o naukę Kościoła katolickiego „dla kształtowania osobowości ludzkiej i wychowania człowieka świadomego swych obowiązków indywi-

⁵ w ciągu 20 ostatnich lat (od 54 291 do w 1960 do 101 091 w 1980 r.)

⁶ Na podstawie rozmowy autora ze Stanisławem Iwanem i Ignacym Dryjańskim w dniu 22 stycznia 2006 r.

⁷ Na podstawie rozmowy autora ze Stanisławem Iwanem i Ignacym Dryjańskim w dniu 22 stycznia 2006 r.

⁸ Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej.APZG). Urząd Miejski w Zielonej Górze. Wydział Spraw Społecznych. Teczka KIK, Załącznik nr 3 do Statutu Klubu.

dualnych i społecznych". „Środkami działalności” miały być wykłady, odczyty, seminaria i dyskusje, prowadzenie biblioteki, konkursy i imprezy artystyczne, spotkania towarzyskie i wycieczki. Członkiem Klubu mógł być każdy katolik w wieku od 18 lat, który „pozostaje w zgodzie ze światopoglądem katolickim i zasadami wiary i moralności, wpływającymi z nauki Kościoła „. Jednakże zastrzegano, że powinna go cechować „postawa pozytywnego nastawienia do wszelkich słusznych przemian społecznych i gospodarczych Polski Ludowej w zakresie niekolidującym ze światopoglądem katolickim„. Zapis taki był warunkiem rejestracji Klubu przez władze.

Członków Klubu pozyskiwano drogą kooptacji. Aby zostać członkiem Klubu należało otrzymać akceptację zarządu. Istniały dwie kategorie członków; członkowie uczestnicy i członkowie zwyczajni. Członkowie uczestnicy mieli prawo udziału w zebraniach Klubu, jednakże byli pozbawieni prawa wyborczego⁹. Członek zwyczajny miał pełne prawa wyborcze ale do jego obowiązków należało przygotowywanie referatów i wystąpień klubowych oraz udział w pracy sekcji klubowych. Wspomniany dobór członków zapewniał spójność ideową Klubu. 20 maja 1981 r. delegacja Klubu złożyła wizytę ordynariuszowi Diecezji Gorzowskiej ks. bp. Wilhelmowi Plucie¹⁰. Wyznaczył on o wówczas asystenta kościelnego, którym został ks. Edward Dajczak.

Już na początku swej działalności Klub zaznaczył swoją odrębność wobec powstającego wówczas w mieście Polskiego Związku Katolicko-Społecznego. Uczynił to dominikanin o. dr Józef Puciłowski, który na zebraniu Klubu 5 maja 1981 r. w referacie „Ruch PZKS w Polsce”, dystansował się od dorobku środowiska określanego jako „Znak”. Niemniej na zebraniu przedstawicieli Klubów w Gdańsku, 23-24 maja 1981 r. referat wprowadzający do dyskusji o zadaniach Klubów wygłosił Jerzy Turowicz, prezes instytutu wydawniczego „Znak”. W następnych tygodniach członkowie zielonogórskiego KIK gościli z referatem Stanisława Stommę, Stefana Wilkanowicza a więc należących do „Znaku”. 30 czerwca 1981 r. słuchano ponownie o. Jerzego Puciłowskiego¹¹. Odpowiedź na ówczesne problemy etyczne, zwłaszcza szacunku do człowieka wybrzmiała najbardziej na zebraniu 7 lipca 1981 r., kiedy to zorganizowano sekcję lekarzy. Dużo uwagi poświęcono wówczas planowaniu rodziny i obronie dzieci nienarodzonych a także kwestii etyki lekarzy i pielęgniarek¹². 29 września 1981 r. Anna Stawiarska zaprezentowała referat „Człowiek, środowisko,

⁹ Archiwum Diecezjalne w Zielonej Gorze, Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej, dalej. AKIK, Statut KIK z 28 kwietnia 1981 r. Protokół z zebrania 5 maja 1981 r.

¹⁰ AKIK., Kronika KIK, t. I.

¹¹ AKIK., Kronika KIK, t. I.

¹² AKIK., Sprawozdanie z działalności KIK za 1981 r.

zdrowie” 3 listopada 1981 r. nad problemem życia i śmierci dyskutowali lekarz Albin Bandurski i ks. Kazimierz Tomaszewicz. 6 października 1981 r. rozpoczął działalność Krąg Biblijny. Prowadził go ks. Jerzy Nowaczyk. Niebawem prof. dr Marian Suski z Wrocławia wygłosił referat o samowychowaniu człowieka¹³. Idee te miały popularyzować Dni Kultury Chrześcijańskiej. Trwały one od 6 do 12 listopada 1981 r. Na ich program złożyły się nabożeństwa, prelekcje i wystawy zorganizowane w zielonogórskim kościele p. w. Św. Jadwigi. Homilię o aktualnych zadaniach katolika głosił ks. bp Wilhelm Pluta, o zagadnieniu wychowania w wierze młodego pokolenia mówił dominikanin o. Jan Góra OP¹⁴.

Niebawem działania formacyjne i patriotyczne Klubu przyjęły charakter bezpośrednich reakcji na wydarzenia zachodzące w najbliższym otoczeniu. Należy podkreślić, że zdecydowana większość członków Klubu była również członkami NSZZ „Solidarność” lub Związek ten wspierała. Gdy 13 czerwca 1981 r. na I Zjeździe Regionu Zielonogórskiego NSZZ „Solidarność” wybrano Zarząd Regionu, jego członkiem został współzałożyciel Klubu dr Jerzy Godziszewski¹⁵. Na wspomnianym Zjeździe uwidoczniły się różnice ideowe. Adam Niezgoda stwierdził, że „związek, który budujemy jest związkiem wielo – światopoglądowym”, natomiast ks. Henryk Nowik mówił, że powodem „obecnej trudnej sytuacji społecznej i gospodarczej Polski jest kryzys moralny wynikający z załamania się systemu wartości”¹⁶.

Potęgujące się napięcia w kraju, głównie między NSZZ „Solidarność” a władzami PRL, sprawiły, że Kluby w całym kraju próbowały oficjalnie dystansować się od bieżących sporów. Na konferencji w Katowicach, zorganizowanej 2 września 1981 r. powstanie NSZZ „Solidarność” uznano za fakt nieodwracalny, skrytykowano działania władz zmierzające do wprowadzenia konfliktu między inteligencją a robotnikami, nazywając je „manipulacjami antyinteligentkimi”. Podkreślano, że „rewolucja się samoogranicza”¹⁷. Ostatecznie w Krakowie, 21 listopada 1981 r., na konferencji około 100 przedstawicieli Klubów uznano, że trudno jest osiągnąć jedność w ocenie ważnych wydarzeń społecznych¹⁸.

Tymczasem 7 października 1981 r. w gdańskiej hali „Olivia” zakończyła się II tura I Zjazdu NSZZ „Solidarność”. Przyniosła ona deklarację przywiązania związku do etyki chrześcijańskiej i tradycji narodowej, w której zapisano „Solidarność”,

¹³ AKIK., Sprawozdanie z działalności KIK

¹⁴ AKIK., Materiały KIK z 1981 r.

¹⁵ P. Grabiec, Powstanie i działalność NSZZ "Solidarność" w Zielonej Górze w latach 1980 - 1981, Zielona Góra 1996, s. 47.

¹⁶ P. Grabiec, dz., cyt., s. 51.

¹⁷ A. Friszke, Oaza na Kopernika. Klub Inteligencji Katolickiej 1956 - 1989, Warszawa 1997, s. 218.

¹⁸ A. Friszke, dz. cyt., s. 218

określając swe dążenia, czerpie i wartości etyki chrześcijańskiej z naszej tradycji, narodowej oraz z robotniczej i demokratycznej tradycji świata pracy. Nowym bodźcem, do działania jest dla nas encyklika o pracy ludzkiej Jana Pawła II., „Solidarność” jako masowa organizacja ludzi pracy jest także ruchem moralnego odrodzenia narodu”.

Taka postawa Związku spowodowała ostrą reakcję władz państwowych. Gdy 18 października 1981r. I sekretarzem KC PZPR został gen. Wojciech Jaruzelski i skupił w swych rękach władzę nad PZPR, rządem i wojskiem część członków KIK uznał ten fakt jako działania zmierzające do generalnej rozprawy władz państwowych z NSZZ „Solidarność”. 13 grudnia 1981 r. gen. Wojciech Jaruzelski ogłosił stan wojenny. Wprowadzono ostre regulacje w zakresie porządku, zakazano zebrania publicznych i swobodnego przemieszczania się, ustanowiono godzinę policyjną, zarządzono zamknięcie szkół, wydawanie prasy. Pracownicy większych zakładów zostali poddani rygorom ustawy o obowiązku obrony. Zawieszono działalność organizacji społecznych, w tym także NSZZ „Solidarność” o Klubów Inteligencji Katolickiej. Dokumentację zielonogórskiego Klubu opieczętowano i zabrano. Efekt zaskoczenia działał na rzecz władz. Tylko nieliczni wierzyli w zwycięstwo idei „Solidarności”. „Potrzeba nam dzisiaj wiary, która góry przenosi...” zapisano wówczas w kronice Klubu¹⁹. Do końca stycznia 1982 r. internowano około 4 tysiące obywateli. Już 17 grudnia 1981 r. powołano Prymasowski Komitet Pomocy Osobom Represjonowanym. Wkrótce podobne Komitety w Zielonej Górze²⁰. Mimo zawieszenia działalności Klubu nadal funkcjonowała utworzona 17 listopada 1981 r. Komisja Charytatywna, która formalnie przekształciła się w Radę Charytatywną²¹.

Stan wojenny zawieszono 19 grudnia 1982 r. Wiosną 1983 r. zaktywizował Walerian Piotrowski i jego Oddział Polskiego Związku Katolicko – Społecznego. Liczba jego członków wzrosła z 38 w 1982 r. do, 73 w 1983 r. Jednak w 1984 r. , po odsunięciu od władzy jego prezesa Janusza Zabłockiego faktycznie przestał istnieć²². 31 maja 1983 r. uchylono decyzję o zawieszeniu zielonogórskiego KIK. Druga pielgrzymka papieska trwająca od 16 do 23 czerwca 1983 r. przyniosła wzrost nadziei na uzyskanie więcej swobód. Jan Paweł II w wielu homiliach upominał się o respektowanie praw człowieka. Spotkał się również nieoficjalnie z Lechem Wałęsą, co urosło do rangi symbolicznego wsparcia „Solidarności”.

¹⁹ AKIK., Kronika KIK, t. I.

²⁰ APZG., Urząd Wojewódzki w Zielonej Górze, sygn. tymcz. 265 .

²¹ AKIK., Kronika KIK, t. I.

²² M. in. z Jerzym Podbielskim funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa przeprowadzili „rozmowę ostrzegawczą” APZG., Urząd Wojewódzki w Zielonej Górze, sygn. tymcz. 265.

Pierwsze po wprowadzeniu stanu wojennego zebranie członków KIK zwołano na 28 czerwca. Zgromadziło się 26 osób, co stanowiło około 1/3 zadeklarowanych w 1981 r.²³. Należy podkreślić, że w kolejnych zebraniach brała udział podobna liczba członków. Był to wyraźny sygnał dla zarządu Klubu, że nie znaczna część jego środowiska dystansuje się od wyraźnej manifestacji swych poglądów, zwłaszcza wobec władzy i na forum publicznym. Niektórzy obawiali się zapewne konsekwencji w miejscu pracy, inni uznawali wszelką działalność publiczną za bezcelową. Zresztą panowało dość powszechne przekonanie inwigilacji i kontroli przez Służbę Bezpieczeństwa wszelkich grup społecznych.

Kolejne zebranie zwołane na 20 września 1983 r. poświęcono rocznicy rozpoczęcia II wojny światowej. Kontekst był dla członków KIK oczywisty, bowiem omawiano nie tylko wydarzenia z 1 września, ale również z 17 września 1939 r. Następne zebranie 27 września 1983 r. poświęcono rocznicy Odsieczy Wiedeńskiej z 1683 r. W ten sposób prezentowano nie tylko potęgę Rzeczypospolitej w przeszłości, ale także wskazywano na jej przywiązanie do katolicyzmu. 18 października zaprezentowano sylwetkę Cypriana Norwida jako przykładnego patrioty. 25 października goszczono w Klubie redaktora naczelnego miesięcznika „Więź” Wojciecha Wieczorka, który omówił odniesienia do godności ludzkiej zawarte w encyklikach papieskich. 29 listopada na prezentacji zatytułowanej „Do Najświętszej Maryi poprzez wieki i wiersze” - czytano poezję polską²⁴.

5 listopada 1983 r. rozpoczął się w Zielonej Górze Tydzień Kultury Chrześcijańskiej. 6 listopada z prelekcją „Mój życiorys polityczny” wystąpił Stefan Kisielewski. Służba Bezpieczeństwa uznała, że wystąpienie to zawierało „moce akcenty antyustrojowe i aluzje polityczne”. W związku z tym wezwano na rozmowę kierownictwo Klubu i udzielono stosownego „ostrzeżenia”. W kolejnych dniach prelekcje głosili o. Jan Kłoczowski i filozof ks. Jan Balbus²⁵.

Prowadzona w ten sposób formacja religijna i patriotyczna obejmowała tylko członków Klubu, co przez dłuższy czas stanowiło zamknięty krąg. Już na Walnym Zebraniu, którego pierwsza część odbyła się 15 października 1983 r. poszukiwano rozwiązań zmierzających do poszerzenia oddziaływania Klubu na otoczenie. Jednym z nich było zwiększenie liczby członków, w związku z tym zluźniono kryterium członkowstwa. Podkreślono, że „należy odrzucić osoby obce światopoglądowo” ale stwierdzono, że kryteria sakramentalne nie zawsze muszą być przeszkodą, „o ile w

²³ AKIK., Protokół z Zebrania z 13 czerwca 1983 r.

²⁴ AKIK., Sprawozdanie za 1983 r.

²⁵ AKIK., Kronika KIK, t. I.

dalszym życiu (osoba) jest uczciwa może do Klubu należeć”²⁶. Zamierzano zobowiązać członków do upowszechniania tekstów referatów klubowych w kościołach, pracy edukacyjnej wśród rodzin, działalności w domach opieki. Wybrany 26 listopada 1983 r. nowy zarząd na czele z Franciszkiem Wernerem zakładał rozszerzenie działalności „o tematykę aktualną”, „wejście w kontakt z młodzieżą”, zmodyfikowanie działalności Kręgu Biblijnego, współpracę z parafiami²⁷.

W rzeczywistości podstawową formą pracy Klubu w następnych miesiącach stały się komisje. To one określały zakres merytoryczny działań . Najważniejszą z nich była Komisja Apostolatu Biblijnego i Liturgicznego, która w pierwszym zamyśle miała zastąpić Krąg Wiedzy Biblijnej. Krąg spotykał się co miesiąc w kaplicy parafialnej. Spotkania te miały wyłącznie charakter modlitewny. Taka forma obecności w Klubie odróżniała go od innych organizacji gromadzących katolików. Wytyczaniem długofalowych planów działalności, w tym przede wszystkim układaniem programu odczytów wewnętrznych miała zająć się Komisja Programowa kierowana przez Annę Stawiarską. Za najważniejsze przedsięwzięcie Klubu uznano organizowany raz w roku Tydzień Kultury Chrześcijańskiej. Dlatego też powołano Komisję ds. Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej. Szeroko pojętą problematyką rodziny i wychowaniem miała zająć się Komisję Rodzinna. Zakładano, że będzie ona organizowała spotkania towarzyskie w Klubie, wyjazdy na rekolekcje i pielgrzymki, obozy zimowe i letnie, w tym przede wszystkim kolonie dla dzieci. Utrzymano Komisję Charytatywną. Ustanowiono także pełnomocnika do spraw kontaktów z Duszpasterstwem Akademickim.

Formację religijną i patriotyczną członków w 1984 r. rozpoczęto 6 marca dyskusją na temat „Kazania na Górze”. Była ono pokłosiem wcześniej podejmowanej wymiany zdań w ramach Klubu wrocławskiego z grupą Bensberger Kreis z Dortmundu, zwłaszcza Memorandum katolików niemieckich w sprawie zagadnień polsko-niemieckich opracowane przez tą grupę w 1968 r. Dyskutowano także o egzegezie i sensie bożego błogosławieństwa „ubogich w duchu”. Sukces dyskusji o relacjach z katolikami niemieckimi sprawił, że zabranie 14 maja poświęcono stanowisku Forum Europejskich Krajowych Komitetów Laikatu z 1982 r. Podkreślono ich nieprecyzyjność i formalizm oraz zgłoszono postulat dążenia do jedności europejskiej w oparciu o wartości, które wyrosły na podłożu chrześcijaństwa. Kontynuacją Ortego cyklu były wykłady głoszone w drugiej połowie 1984 r. : Św. Benedykt – patron Eu-

²⁶ AKIK., Protokół z Walnego Zebrania w dniu 15 października 1983 r.

²⁷ AKIK., Protokół z Walnego Zebrania Sprawozdawczo - Wyborczego w dniu 26 listopada 1983 r.

ropy”, „Sobór Watykański II”, „Pokój w nauce społecznej Kościoła”, „ Kazimierz Wierzyński - poeta nostalgiczny”,

Ważnym wydarzeniem , którego celem było m.in. poszerzenie wpływów Klubu były rekolekcje dla studentów. Organizowano je od 18 do 21 marca 1984 r. w kościele p. w. Najświętszego Zbawiciela. Zaproszony ks. dr Michał Czajkowski²⁸ wygłosił 3 wykłady i homilię. Mówił o samarytanizmie, solidarności i pokucie. Kiedy wspominał o wolności człowieka nie brakło jednak odniesień do aktualnej sytuacji politycznej. Niewątpliwie po raz pierwszy w takim wymiarze udało się Klubowi wyjść poza krąg własnych członków. Tematykę biblijną kontynuowano na zebraniu 25 września 1984 r. Ponownie zaproszono ks. Dr Michała Czajkowskiego który wygłosił prelekcję „Biblia w ręku chrześcijan,„. W następnym miesiącu wygłoszono „Topografia i chronologia biblijna”.

2 października 1984 r. zorganizowano wieczór wspomnień członka Klubu Jerzego Opęchowskiego który, jako szesnastoletni członek oddziału mjr Bartkiewicza, czyli rtm. Włodzimierza Zawadzkiego walczył w Warszawie. Niewątpliwie w nurty wychowania patriotycznego wpisywała się również prelekcja wygłoszona prawie miesiąc później „Grób Nieznanego Żołnierza”.

Niebawem do Zielonej Góry napływały wiadomości, które poruszyły niemalże całe społeczeństwo. 19 października 1984 r. oficerowie SB utopili w Wiśle koło Włocławka ks. Jerzego Popiełuszkę. Słynął on z kazań głoszonych głównie do robotników. Ich przewodni motyw „zło dobrem zwyciężaj” był politycznie neutralny. Miał przede wszystkim wymiar religijny i etyczny. Członkowie zielonogórskiego Klubu podobnie jak większość społeczeństwa uznali zamordowanego za, jak to określano w uchwale, „bohatera prawdy i narodowej solidarności”. W kronice klubowej zapisano wówczas: „modląc się za spójność duszy ks. Jerzego bądźmy spadkobiercami tych, którzy swych ust nie zamykali, gdy chodziło o ważne sprawy narodu”.

Wraz z wiadomością o śmierci ks. Jerzego Popiełuszki rodziły się również nastroje sprzeciwu wobec władzy. Okazją do zaprezentowania postaw członków Klubu w przestrzeni publicznej stał się III Tydzień Kultury Chrześcijańskiej, zorganizowany w Zielonej Górze od 3 do 11 listopada 1984 r. Znamienne było przewodnie hasło planowanego cyklu referatów „Kultura duszy – duszą kultury”. Z wykładem „O odwadze cywilnej chrześcijanina”, co niewątpliwie było nawiązaniem do śmierci

²⁸ Ks. Dr hab. Michał Czajkowski był przede wszystkim biblistą, polem zainteresowań były Ewangelie synoptyczne i Apokalipsa. Zajmował się też rolą Biblii w duszpasterstwie oraz nowymi metodami biblijnymi. Zaangażowany też był w dialog polsko-żydowski. W czasie prelekcji w Zielonej Górze pracował na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Dopiero w 2006 r. okazało się , że w latach 1956-1984r. współpracował z Służbą Bezpieczeństwa PRL, w tym informował ją m.in. o Seminarium Duchownym w Gościkowie –Paradyżu.

ks. Jerzego Popiełuszki wystąpił o. Jacek Salij. Niejako uzupełnieniem tego wystąpienia był esej ks. dra Jana Skiby „Miłość nie jedno ma imię”. W ramach kształcenia patriotyzmu dr Edward Czapiewski wygłosił referat o przyczynach rewolucji w 1905 r. w Rosji, dr Antoni Lenkiewicz przedstawił przebieg Konfederacji Barskiej. Wygłoszono również referaty z zakresu etyki i duszpasterstwa świeckich, m. in. o. Stanisław Mrozek wygłosił referat „Modlitwa i uduchowanie w doświadczeniu św. Ignacego Loyoli”, a dr med. Stanisław Waliszewski mówił o Całunie Turyńskim. Referaty uzupełniały deklamacje poezji patriotycznej i religijnej, w tym w oprawie muzyki organowej²⁹.

Kolejne Zebranie Sprawozdawczo – Wyborcze, które zwołano na 11 grudnia 1984 r. nie przyniosło większych zmian we władzach ani w sposobie oddziaływania Klubu na środowiska inteligencji w Zielonej Górze. W wyniku tajnego głosowania Prezesem Klubu wybrano ponownie Franciszka Wenera oraz 6 członków Zarządu³⁰. Wówczas to pojawiła się idea włączenia do pracy klubowej członków Polskiego Związku Katolicko – Społecznego czy poszerzenia kręgu oddziaływania Klubu. Nie została ona jednak zrealizowana. W rozmowie z prezesem Klubu przewodniczący Oddziału PZKS Walerian Piotrowski zadeklarował chęć współpracy, ale z zachowaniem odrębności organizacyjnej. Nie

W miarę upływu czasu coraz częściej brakowało w Klubie osób o bogatych, wyrazistych życiorysach, które mogłyby być przykładem dla młodszych reprezentantów inteligencji zielonogórskiej. 1 kwietnia 1984 r. w wieku 56 lat zmarł Paweł Kosowicz „Orzechowski”. Był on żołnierzem Armii Krajowej w Nowogródzkim, partyzantem w Puszczy Nalibodzkiej, uczestniczył w Powstaniu Warszawskim. Prześladowany przez władze PRL był jednym z założycieli zielonogórskiego Klubu. Wyróżniał się jako publicysta, orędownik apostolatu świeckich. Również w kwietniu 1984 r. odszedł do pracy duszpasterskiej w parafii w Zakopanem ks. Kazimierz Tomaszewicz. Zmarła też Janina Bandurska, określana przez członków Klubu jako „wzór dobroci”³¹. W drugiej połowie grudnia 1984 r. nadeszła wiadomość, że w Warszawie zmarł jeden z założycieli Klubu Tadeusz Żelechowski. Miał on opinię wzorowego patrioty i nieustraszonego obrońcy niepodległości Polski. W 1939 r. wstąpił do konspiracyjnych Związku Harcerstwa Polskiego. Został aresztowany przez NKWD. W 1941 r. przedostał się do Armii Polskiej w ZSRR, gdzie służył w 5 Dywizji Piechoty. Jako „cichociemny” został przerzucony 13 czerwca 1944 r. z Anglii do Pol-

²⁹ AKIK., Kronika KIK, t. I.

³⁰ AKIK., Protokół z Zebrania Sprawozdawczo - Wyborczego Klubu Inteligencji Katolickiej z 11 grudnia 1984 r.

³¹ AKIK., Kronika KIK, t. I.

ski i przydzielony do „Kedywu” Okręgu AK Lwów na stanowisko zastępcy dowódcy 4 kompanii 19 pp. Armii Krajowej. W lipcu 1944 r. został dowódcą oddziału. W latach 1945 - 1946 był kurierem konspiracji antykomunistycznej. Aresztowany w Czechosłowacji przesiedział w polskich więzieniach 8 lat³². Niebawem z powodów zdrowotnych zaprzestał pracy w Klubie i zmarł Józef Strychalski. Znany był jako jeden z współtwórców Teatru Lubuskiego, poeta i autor wielu ciekawych i porywających prelekcji historyczno - literackich. Jak zapisano w jego nekrologu „był wrażliwy na każdy rodzaj ludzkiej biedy”. Podobnie jak Tadeusz Żelechowski był również niezłomnym patriotą.

Pojawiające się na łamach „Tygodnika Powszechnego” oceny kondycji inteligencji polskiej już jesienią 1984 r. wywoływały ożywione dyskusje. Szczególnie atrakcyjna stawała się przemyślana w rozmowach teza o wyniszczeniu przez nazistów i komunistów inteligencji ukształtowanej przed wojną. Wraz z nią rodziły się pytania o zasadność powstania w 1944 r. w obliczu oczywistej przewagi wroga, czy też współpracę niektórych grup inteligencji z władzami PRL. Padały również twierdzenia, że obecna inteligencja „ ma moralność okolicznościową”. Na kanwie tych sporów 15 stycznia 1985 r. zorganizowano dyskusję panelową dotyczącą genezy inteligencji polskiej³³. Trwała ona jednak dalej i nasiliła się podczas wykładów i dyskusji o dziejach Kościoła na Ziemi Lubuskiej prowadzonej w ramach IV Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej. Zorganizowanego w pierwszym tygodniu października 1984 r. Wówczas to odczytano zapisy kroniki ks. Kazimierza Michalskiego z 1945 r. zapamiętanego przez zielonogórczan jako obrońca niezależności Kościoła i praw katolików. Ks. dr Henryk Dworak wygłosił referat „Historia Diecezji Gorzowskiej”, ks. dr Roman Harmacinski o katechizacji, ks. dr Józef Michalski przedstawił dzieje urzędów Diecezji Gorzowskiej. Wysłuchano także wystąpienia Waleriana Piotrowskiego o życiu parafialnym i prelekcji ks. dra W. Brzezińskiego o roli polskich księży w utrzymaniu wiary i polskości na pograniczu polsko - niemieckim. Na zakończenie Tygodnia, wzorując się na tradycji zapoczątkowanej przez ks. K. Michalskiego zorganizowano procesję z kościoła p. w. św. Jadwigi do kaplicy na Winnicy³⁴.

Wiosną 1985 r. zainicjowano wykłady poświęcone sąsiadom słowiańskim, zwłaszcza Białorusinom i Ukraińcom. Okazało się, że przyniosły one poszerzenie oddziaływania Klubu. Około 200 osób zgromadził 21 kwietnia 1985 r. wykład „Ruś - Ukraina - Ukraińcy a polska kultura chrześcijańska” prof. Ryszarda Łuznego z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na wykład ten licznie przybyli mieszkający w Zielonej

³² AKIK., Kronika KIK, t. I.

³³ AKIK., Kronika KIK, t. I.

³⁴ AKIK., Kronika KIK, t. I.

Górze chrześcijanie obrządku greko - katolickiego. W ramach współpracy z katolikami tego obrządku jesienią gościł w Klubie ks. infułat Jan Martyniuk, który podzielił się wiedzą o kościołach w Afryce. Od 1 kwietnia do 30 czerwca 1985 r. zorganizowano 9 odczytów. Wówczas to ks. J. Nowaczyk mówił o grzechach przeciwko Duchowi Świętemu, przeprowadzono dyskusję o istocie bycia chrześcijaninem, wysłuchano także referatu seniora zielonogórskiego Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego ks. Pośpiecha o Marcynie Lutrze. Także w tym czasie prelekcję o życiu księcia kardynała Adama Sapiehy wygłosił Andrzej Zub ³⁵.

Kolejnym kierunkiem działań, które miały również poszerzyć oddziaływanie Klubu w środowisku zielonogórskim był cykl spotkań poświęconych literaturze i książce polskiej. 21 maja 1985 r. zapoznano się ze starodrukami przechowanymi w Bibliotece Wojewódzkiej. Jednakże największą popularnością cieszyło się jednak spotkanie 11 czerwca 1985 r. z Marią Kornilowiczową, które zgromadziło około 200 osób. Wnuczka Henryka Sienkiewicza opowiadała pierwszym pobycie w Zielonej Górze, kiedy to po upadku Powstania Warszawskiego pracowała jako więzień w zakładach Opta Radio³⁶.

Działalność formacyjna i patriotyczna Klubu kontynuowana w 1985 r. opierała się przewodniczących komisji. Komisje zajmowały się organizowaniem spotkań. W celu koordynowania zadań formacji religijnej i patriotycznej 6 marca 1985 r. powołano Radę Programową Zarządu. W praktyce to ona wyznaczała tematykę zajęć klubowych. Działania te przyniosły podwojenie się liczby członków. Gdy 14 grudnia 1985 r. zorganizowano kolejne zebranie sprawozdawczo-wyborcze naliczono 52 członków, w tym 8 uczestników. Nowym prezesem Klubu został Jerzy Opęchowski³⁷. Istniały nadzieje na poszerzenie oddziaływania.

Nowy Zarząd zamierzał zintensyfikować działania. Jednak pojawiały się przeszkody. 22 stycznia 1986 r. zginął w wypadku drogowym życzliwy dla poczytnań Klubu ordynariusz Diecezji Gorzowskiej ks. bp Wilhelm Pluta. Awaria elektrowni atomowej w Czarnobylu 26 kwietnia 1986 r., kolejne podwyżki cen żywności spowodowały kolejny wzrost niezadowolenia społecznego. Powoli odtwarzały się struktury podziemnej „Solidarności”. Klub tracił opinię jedyne środowiska niezależnego bezpośrednio od władz. Coraz bardziej aktywne były grupy Duszpasterstwa Ludzi Pracy w Świebodzinie, Nowej Soli. Od jesieni 1986 r. coraz więcej osób gromadziło się na Mszach św. organizowanych w intencji Ojczyzny ³⁸.

³⁵ AKIK., Kronika KIK, t. I.

³⁶ AKIK., Kronika KIK, t. I.

³⁷ AKIK., Protokół z zebrania w dniu 14 grudnia 1985 r.

³⁸ S. Iwan, Powstanie Komitetu Obywatelskiego "Solidarność" w Zielonej Górze i rejonowych Komitetów w województwie Zielonogórskim, w: Studia Zielonogórskie. Pod. red. A. Toczewskiego, t. X, s. 75.

Niebawem okazało się, jak dyplomatycznie zapisano, że „poglądy młodego pokolenia ...ach nie zawsze pokrywają się z odczuciami starszych członków KIK- u”. Na zebraniu Klubu 21 października 1986 r. na doszło do konfrontacji poglądów członków Klubu z poglądami 3 studentów prawa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Dyskutowano o ruchach religijnych i stowarzyszeniach katolików świeckich po 1945 r. Studenci poddali druzgocącej krytyce nie tylko politykę PAX - u ale również PZKS oraz Klubów Inteligencji Katolickiej, zarzucając im uległość wobec władz i liberalną postawę wobec podstawowych zagadnień etycznych. Kontynuacją tego nurtu dyskusji o obowiązkach obywatela wobec władzy i zasadach poszanowania prawa była prelekcja o Tomaszu Morusie, którą zorganizowano 28 października 1986 r. Sylwetka tego myśliciela i działacza politycznego, stanowiła parawan do dyskusji o aktualnych problemach. Podobnie było na kolejnych spotkaniach klubowych. Mówiąc o zadaniach katolików przywoływano postać św. Dominika, który na przełomie XII i XIII w. prowadził misje wśród albigensów w południowej Francji. Niezwykle interesujące było spotkanie z długoletnim członkiem warszawskiego KIK, opozycjonistą i socjologiem Zdzisławem Szpakowskim, który zalicza się do zaciekle wówczas zwalczanego przez władze PRL a nawet niektórych działaczy KIK „nurtu niepodległościowego”³⁹.

Niemniej już w styczniu i lutym tego roku słuchano prelekcji niepozbowionych wyraźnych akcentów politycznych, m. in. o personalizmie chrześcijańskim i o roli świeckich w Kościele, a faktycznie w państwie. W kwietniu przebywał w Klubie delegat Polski na Forum Laikatu Europejskiego doc. dr hab. Kazimierz Czapliński. Kolejne spotkania klubowe były poświęcone umacnianiu postaw patriotycznych⁴⁰. Na wniosek Alberta Bubienia rozpoczęto organizację „spotkań czwartkowych”, które miały uzupełniać tradycyjnie organizowane we wtorki zebrania klubowe. Pierwsze spotkania odbyły się już jesienią 1986 r. Wiodące tematy tych spotkań oscylowały wokół stosunku człowieka do przyrody oraz problemu resentymentów między Polakami a narodami sąsiedzkimi. Spotkania grudniowe 11 i 18 grudnia 1986 r. poświęcono opracowaniu raportu z dyskusji „Odpowiedzieć dzisiaj na wezwanie jutra”. Raport został opracowany na prośbę warszawskiego KIK

Na początku października 1986 r. biskupem ordynariuszem Diecezji Gorzowskiej został długoletni rektor Kolegium Polskiego w Rzymie ks. dr Józef Michalik a uroczysty ingres nowego ordynariusza do katedry gorzowskiej odbył się 30 listopada 1986 r. W zielonogórskim Klubie Inteligencji Katolickiej zastanowiono się

³⁹ AKIK., Kronika KIK, t. I.

⁴⁰ AKIK., Kronika KIK, t. 1.

nad nowymi formami działania. Na zebraniu 16 grudnia 1986 r. nowym prezesem Klubu wybrano Franciszka Wernera. W składzie wyłonionego wówczas Zarządu znalazło się 7 najaktywniejszych członków stowarzyszenia. Wówczas to pojawił się postulat, zapewne z inspiracji biskupa ordynariusza, aby Tydzień Kultury Chrześcijańskiej był organizowany wspólnie z reprezentantami wspólnot parafialnych. Zamierzano w ten sposób zaktywizować niemalże wszystkie środowiska katolickie w większości miast Diecezji Gorzowskiej. Do pierwszego oficjalnego spotkania z nowym rządcą diecezji doszło 7 lutego 1987 r. w Gorzowie Wlkp. 23 lutego 1987 r. Klub Inteligencji Katolickiej został włączony przez bpa Józefa Michalika stał się odpowiedzialny za „bok odczytowy”. 14 marca 1987 r. ordynariusz diecezji gościł w Klubie, gdzie wygłosił prelekcję „Akcje katolickie i ruchy katolicko – społeczne w Polsce i na świecie”. Tym samym zarysował nową perspektywę i nowe kierunki działania nie tylko dla Klubu Inteligencji Katolickiej, ale także dla innych organizacji katolików świeckich.

Nowy zarząd rozpoczął bardzo intensywną działalność. Tylko od stycznia do końca marca 1987 r. zorganizował 13 spotkań klubowych, co było dużym osiągnięciem. Szczególnie interesujące okazały prelekcje o księciu Adamie Czartoryskim, o personalizmie chrześcijańskim, o stosunku Kościoła do Żydów oraz dekrecie o apostołstwie świeckich. Obchodzono również 600 lecie chrystianizacji Litwy. Po Wielkanocy 1987 r. ponownie zainicjowano cykl „spotkań czwartkowych”. Dyskutowano nad zagadnieniem opóźnienia świadomości społecznej w świetle adhortacji Jana Pawła II „Reconciliatio et paenitentia” oraz problemami ochrony środowiska naturalnego. Inną tematyką „spotkań czwartkowych” była kondycja współczesnej młodzieży, jej zachowania w szkole, budowanie przez nią związków formalnych i nieformalnych. W odróżnieniu od spotkań wtorkowych „Spotkania Czwartkowe” miały charakter kameralny, gromadziły kilkanaście osób. W pierwszym półroczu 1987 r. odbyło się 17 spotkań, w których uczestniczyło łącznie 101 osób. Największym zainteresowaniem cieszyła się prelekcja „Polski ruch literacki na Wileńszczyźnie” oraz „Turystyka a religia”. Do końca roku zorganizowano dalsze 23 spotkania, jednakże w kolejnych miesiącach odnotowywano coraz niższą frekwencję.

Kolejne ogólne spotkania klubowe miały przede wszystkim charakter przygotowań do II Krajowego Kongresu Eucharystycznego, który Konferencja Episkopatu Polski zwołała do Warszawy w dniach 8 - 14 czerwca 1987 r. Cykl wykładów wprowadzających prowadzili członkowie Klubu wraz z kapelanem ks. Jerzym Nowaczykiem. 7 maja 1987 r. zorganizowano Sympozjum Eucharystyczne.

Przygotowania do Kongresu zostały zakończone wraz z przyjazdem do Polski Jana Pawła II. W dniach od 8 do 14 czerwca 1987 r. papież odwiedził m. in. War-

szawę, Lublin, Tarnów, Kraków, Szczecin, Gdańsk, Łódź i Częstochowę. Podobnie jak w 1983 r. spotkania gromadziły tłumy.

W drugiej połowie 1987 r. w Zielonej Górze rozpoczęto przygotowania do V Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej. Zresztą, Międzyparafialny Komitet Organizacyjny zlecił Klubowi przygotowanie odczytów. Inauguracja Tygodnia odbyła się 8 listopada 1987 r. w kościele p. w. Podwyższenia Krzyża Świętego. Mszę św. odprawił i homilię wygłosił ordynariusz diecezji, ks. bp Józef Michalik. Rozpoczęła się cała seria prelekcji, odczytów i prezentacji. W kaplicy p. w. Ducha Świętego głosił je ks. prof. Marek Staroweyski. Słuchano też wykładów prof. Romana Dudy i ks. mitrata Jana Martyniaka, który reprezentował obrządek greko - katolicki. Z prelekcją wystąpił również redaktor naczelny „Tygodnika Powszechnego” Jerzy Turowicz ⁴¹. Ponadto od 28 września do końca 1987 r. zorganizowano 12 odczytów i prelekcji. Dotyczyły one m. in. św. Jadwigi Śląskiej, Wydawnictwa Pallottinum, historii Polski i problemu ateizmu.

10 grudnia 1987 r. a Walnym Zgromadzeniu dokonano oceny działalności Klubu. Domagano się popularyzacji prasy katolickiej w tym „Tygodnika Powszechnego”. Zwrócono również uwagę na niewielkie zaangażowanie w przedsięwzięcia o charakterze formacyjnym, takie jak pielgrzymki czy rekolekcje. Skrytykowano też działalność Komisji Rodzinnej, która została powołana w 1984 r. nie podejmowała aktywnej działalności. Podobna bezczynność zarzucano Komisji Charytatywnej ⁴². Niemniej było jasne, że zdecydowanie zmniejszyła się aktywność członków a niektórzy nawet opuścili Klub⁴³. W Klubie ścierały się dwie koncepcje; zaangażowania w życie politycznym lub pozostania wyłącznie stowarzyszeniem formacyjno – modlitewnym.

Władze Klubu dbały jednak o utrzymanie wewnętrznej wspólnoty. Sprzyjały jej spotkania organizowane poza siedzibą Klubu, mające najczęściej charakter zamknięty i nieoficjalny. Do takich należały niewątpliwie spotkania obozowe organizowane w latach 1983-1987 w Jagniątkowie⁴⁴. Najważniejsze znaczenie w formowaniu sumień i postaw członków oraz ożywieniu i pogłębieniu wiary miały „Dni Skupienia” organizowane z reguły w okresie Wielkiego Postu w ośrodku rekolekcyjnym w Rokitnie w latach 1984 – 1989. Jednym ze stałych przedsięwzięć podejmowanych przez Klub był udział jego delegacji w Ogólnopolskich Pielgrzymkach Klubów Inteligencji Katolickiej na Jasną Górę organizowanych z inicjatywy środowiska warszaw-

⁴¹ AKIK., Kronika KIK, t. I.

⁴² AKIK., Protokół z Zebrania Sprawozdawczego z 10 grudnia 1987 r.

⁴³ AKIK., Protokół z posiedzenia Zarządu z 7 lutego 1986 r.

⁴⁴ AKIK., Kronika KIK t. I. Zob. J. Nowaczyk, dz. cyt., s. 101 – 115.

skiego, zwłaszcza w IV- VIII Pielgrzymce⁴⁵. Ponadto niemalże corocznie w trudnych latach 1983 - 1985 kilku członków zielonogórskiego KIK uczestniczyło w pieszych pielgrzymkach organizowanych z Wrocławia na Jasną Górę.

Rok 1988 r. przyniósł nowie obszary aktywności Klubu. Formacja religijna i patriotyczna powoli ustępowała bieżącym sporom politycznym. Niewątpliwie duże znaczenie miała wizyta prezesa KIK z Poznania doc. dr hab. Olgierda Baehra, który gościł w Klubie 31 maja 1988 r. Omawiano problem bardzo aktualny, przyczyny permanentnego konfliktu między „socjalistycznym” państwem i Kościołem katolickim. Zarówno z ust prelegenta jak i podczas dyskusji padały stwierdzenia, że władze nie szanują obywatela, a konflikt jest zaprogramowany przez samych twórców systemu socjalistycznego. „Rodzi się on przy zderzeniu wiary z ateizmem. Wiara bierze w obronę jednostkę ludzką i daje jej wzory życia godziwego, a ateizm nie ma jasnego programu, lecz bliżej nieokreśloną moralność socjalistyczną” - mówił Olgierd Baehr. Podobne zagadnienia omawiano w czasie prelekcji z zakresu nauki społecznej Kościoła. Szczególną okazją była 25 rocznica śmierci papieża Jana XXIII, która obchodzono 7 czerwca. Wówczas to ks. Ryszard Łaszcz z Wyższego Seminarium Duchownego w Paradyżu omówił encykliki Mater et Magistra z 1961 r. oraz Pacem in terris z 1963 r.

Niewątpliwie wpływ na postawę nie tylko członków Klubu ale także części parafian miał kolportaż prasy wydanej przez ośrodki katolickie. Znaczenie jej można docenić tylko wówczas, jeżeli się weźmie pod uwagę fakt, że do 1988 r. włącznie działała cenzura a ilość rozpowszechnianych egzemplarzy była reglamentowana. W 1984 r. don Klubu docierał tylko „Tygodnik Powszechny”, ale już w 1988 r. przysyłano 40 egzemplarzy „Tygodnika Powszechnego”, 5 - „Przewodnika katolickiego”, 4 - „Niedzieli”, 3 - „Gościa Niedzielnego”, 3 egz. „ Pośłańca Serca Jezusowego” i 5 egzemplarzy „Więzi”⁴⁶. Już w maju 1983 r. powołano Komisję Biblioteczną, która przejęła 117 wolumenów przekazane Klubowi przez środowisko wrocławskie w 1981 r. i zorganizowała bibliotekę. 24 lutego 1987 r. w bibliotece znajdowało się 458 tytułów⁴⁷ i 718 w końcu 1989 r.

Gorbaczowska „głasność” przyniosła niespodziewane efekty. Od 25 kwietnia do 10 maja 1988 r. przez Polskę przetoczyła się fala strajków. W wyborach do rad narodowych 19 czerwca 1988 r. wzięło udział zaledwie 56 % uprawnionych, co było negatywnym sygnałem dla władz. Niekontrolowane przez NSZZ „Solidarność”

⁴⁵ AKIK., Kronika KIK, t. I.

⁴⁶ AKIK., Sprawozdanie z działalności Klubu za 1988 r.

⁴⁷ AKIK., Sprawozdanie z działalności Klubu za 1988 r.

strajki na Wybrzeżu i na Śląsku uświadomiły zarówno kierownictwu PZPR jak i przywódcom opozycji, że żadna z tych grup nie posiada dostatecznych instrumentów, które pozwałyby przez dłuższy czas kontrolować sytuację w kraju.

To m.in. z tych powodów 16 września 1988 r. ogłoszono projekt powołania „Okrągłego Stołu „ z udziałem przedstawicieli władz i części opozycji. reprezentatywnych sił społecznych. 1 października zjazd członkowie warszawskiego KIK którzy mieli⁹ kontakt z Lechem Wałęsą zwołali zjazd przedstawicieli Klubów z całej Polski. Klub zielonogórski reprezentował Franciszek Werner. Z dystansem ocenił in poczynania intelektualistów warszawskich. Wkrótce we Wrocławiu zebrali się przedstawiciele Klubów z południowo - zachodniej Polski i wezwali władze do oficjalnej akceptacji ruchu „Solidarność „⁴⁸. 30 listopada doszło do spotkania Alfreda Miodowicza reprezentującego prorzadowe Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych i Lecha Wałęsy, reprezentującego w istocie nie tylko NSZZ „Solidarność“, ale również większość społeczeństwa. Debata transmitowana w państwowej telewizji stała się wielkim sukcesem przywódcy „Solidarności „. Wydarzenia te doprowadziły do kolejnych, tym razem już szybkich kroków prowadzących do dekompozycji systemu. Pozostała tylko kwestia wyboru metody.

Poszerzanie pola wolności, jakie przynosiły kolejne miesiące 1988 r. sprzyjało działalności klubowej. Na zebraniach dyskusje stawały się coraz bardziej otwarte, kierownictwo podejmowało tematy, które jeszcze rok wcześniej naraziłyby je na szykany ze strony władz. W ramach doskonalenia wiedzy o historii Kościoła wygłoszono m. in. prelekcje o spisku zesłańców na Sybir i losach jego przywódcy bazylianina Sierocińskiego. 20 października 1988 r. poddano pod dyskusję list byłego członka Polskiego Związku Katolickiego Społecznego w Zielonej Górze Jerzego Podbielskiego. Podbielski postanowił wystąpić do władz z listem otwartym o konieczności ochrony życia i przestrzegania ochrony prawnej płodu ludzkiego i poszukiwał wsparcia Klubu⁴⁹.

Od 6 do 13 listopada 1988 r. w parafiach zielonogórskich zorganizowano VI Tydzień Kultury Chrześcijańskiej pod przewodnim hasłem „ Praca nad pracą“. Wystąpienia i dyskusje miały najczęściej charakter rozważań nad encykliką Jana Pawła II *Laborem exercens* z 1981 r. Na całość przedsięwzięcia złożyły się: cykl homilii poświęconych pracy, cztery prelekcje o tematyce społecznej, występ zespołu młodzieżowego z inscenizacją „Ku Niepodległości“, występ zespołu teatralnego „Logos“ z Wyższego Seminarium Duchownego w Paradyżu oraz wystawa „Legionowe pa-

⁴⁸ A. Friszke, dz. cyt., s. 269.

⁴⁹ AKIK., Kronika KIK, t. I.

miatki". Wśród referatów głoszonych przez członków Klubu znalazły się m. in. „Cierpliwość w pracy” czy „Praca potrzebą natury ludzkiej”. Gościnnie wystąpiła Anna Radziwiłł, która zaprezentowała temat „Rodzina w nauczaniu Jana Pawła II”. Ponieważ w tym czasie przypadała 70 rocznica odzyskania niepodległości Polski przygotowano również okolicznościowy referat.

Pod koniec 1988 r. przed władzami nie tylko Klubu zielonogórskiego, ale również całego ruchu „Znak” stanęły nowe wezwania. W Zielonej Górze powołano Grupę Informacyjno - Konsultacyjną NSZZ „Solidarność”, która dyskutowała o przyszłości. Także Klub podjął się próby określenia ewentualnego kierunku zmian. Goszczący z Zielonej Górze działacz opozycji i wrocławski fizyk Jerzy Stanisław Peisert wygłosił aż 5 wykładów. Niewątpliwie jednym z bardziej interesujących był wykład z 13 grudnia 1988 r. na temat organizacji życia gospodarczego ⁵⁰.

Gdy 10 grudnia 1988 r. zorganizowano Walne Zebranie sprawozdawczo Wyborcze część działań Klubu poddano krytyce. M.in. Jarosław Barańczak stwierdził, że dotychczasowa problematyka spotkań w niewielkim stopniu cieszyła się zainteresowaniem większych grup. Nie wszystkim odpowiadała działalność preferująca formację duchową w sensie czysto religijnym. Klub powinien być nośnikiem szerszych wartości kulturowych, co w tak małym mieście jak Zielona Góra powinno być atrakcyjne”. Postulowano prezentowanie nauki społecznej Kościoła w szerokim zakresie.⁵¹ Szukano jednak kompromisu, między modelem instytucji kulturalnej a modelem wspólnoty. Prezesem Klubu wybrano Bronisława Smykała, który w 1983 r. zrezygnował z pracy w Zarządzie Klubu ale pozostawał Klubie⁵². Ustępujący Zarząd pozostawił do dyspozycji nowego „tezy programowe”. Zalecał wypracowanie etosu członka Klubu, „wychowanie” kandydatów na członków, postulował zmianę stylu pracy Zarządu i Klubu, kładł nacisk na uwidocznienie działalności na zewnątrz, wnioskował o utworzenie sekcji pielgrzymkowo – turystycznej.

Jednakże zamierzenia i plany formułowane przez władze Klubu na przełomie 1988 i 1989 r. zostały poddane presji zmieniającej się rzeczywistości politycznej w Polsce. 19 grudnia 1988 r. utworzono Komitet Obywatelski przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” czyli Lechu Wałęsie. Na 119 osób należących do kierownictwa „Solidarności” było około 30 członków KIK⁵³. 16 stycznia 1989 r. zostało zwołane X Plenum KC PZPR, które upoważniło grupę gen. Wojciecha Jaruzelskiego, w praktyce do legalizacji NSZZ „Solidarność”. 6 lutego 1989 r. w warszawskim Pałacu

⁵⁰ AKIK., Kronika KIK, t. I.

⁵¹ AKIK., Protokół z Walnego Zebrania KIK z 10 grudnia 1988 r.

⁵² AKIK., Protokół z Walnego Zebrania Sprawozdawczo - Wyborczego KIK z 10 grudnia 1988 r.

⁵³ A. Friszke, dz. cyt., s. 270.

Namiestnikowskim odbyło się uroczyste otwarcie obrad „Okrągłego Stołu”. Wśród 25 reprezentantów strony solidarnościowej było 5 członków warszawskiego KIK⁵⁴.

W końcu 1988 r. lokalne środowiska zielonogórskie, które w swych statutach i programach nawiązywały do chrześcijańskiej wizji świata była bardzo słabe. Miejskowy Oddział Stowarzyszenia PAX liczący wówczas 155 członków nie posiadał aurytetytu ze względu na osobę przewodniczącego Zarządu Głównego Zenona Komendera, któremu nie zapomniano, że wspierał władze wojskowe w okresie stanu wojennego. Unia Chrześcijańska – Społeczna licząca formalnie 770 członków w praktyce nadal stała po stronie władz, Oddział Polskiego Związku Katolicko – Społecznego nie odrodził się po usunięciu Janusza Zabłockiego w 1984 r. i mimo iż oficjalnie liczył 73 osoby nie był w stanie podjąć poważniejszych działań. W tej sytuacji jedynym środowiskiem reprezentującym przynajmniej część katolików pozostawał Klub Inteligencji Katolickiej. Niemniej wewnątrz Klubu nie było zgody na podejmowanie bardziej otwartych działań. Górowało przekonanie o zachowaniu przynajmniej oficjalnie neutralności politycznej.

Na początku lutego 1989 r. sekretarz Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Henryk Wujec zaprosił przedstawicieli zielonogórskiego KIK do Warszawy. Zostali oni poproszeni o pomoc w organizacji podobnego Komitetu w Zielonej Górze. Wówczas to Bronisław Smykała spotkał się ze zwoleńnikami aktywniejszego włączenia się Klubu w działalność polityczną Ignacym Dryjańskim i Stanisławem Iwanem a następnego dnia z ks. Jerzym Nowaczykiem. Do grupy założycielskiej zaproszono znanego w Zielonej Górze adwokata Waleriana Piotrowskiego, formalnie przewodniczącego Oddziału PZKS⁵⁵. Wkrótce nawiązano kontakty ze środowiskami Duszpasterstwo Ludzi Pracy w Świebodzinie, Żarach, Zielonej Góry i Nowej Soli. Pierwsze spotkania konsultacyjne zwoływano w siedzibie KIK przy ulicy Aliny.

Tymczasem działania te zostały oprotestowane przez przedstawicieli Grupy Informacyjno – Konsultacyjnej NSZZ „Solidarność”, którzy uważali, że tylko działacze związkowi mają prawo do tworzenia nowych struktur o charakterze politycznym. Dopiero 16 lutego 1989 r. w kościele p. w. Najświętszego Zbawiciela po Mszy św. w intencji związku ogłoszono o wznowienie działalności przez Tymczasowy Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność”. Wówczas to doszło do porozumienia między przedstawicielem KIK Ignacym Dryjańskim i przedstawicielami Grupy Informacyjno – Konsultacyjnej. Ustalono, że należy włączyć do tworzenia Komitetu Obywatelskiego wszystkie środowiska opozycyjne wobec władzy, jakie działają w województwie.

⁵⁴ A. Friszke, dz. cyt., s. 272.

⁵⁵ S. Iwan, dz. cyt., s. 78.

Osobom zaufanym wskazywano miejsce spotkań w salce katechetycznej, czyli w siedzibie KIK. W ten sposób Klub stał się przez kilka następnych tygodni miejscem formowania się tego Komitetu. Czekano również na ostateczne rozstrzygnięcie przy „Okragłym Stole”.

Dlatego też dopiero 6 kwietnia 1989 r. w Zielonej Górze oficjalnie ogłoszono o powołaniu Komitetu. Przewodniczącym został Walerian Piotrowski, którego na następnym zebraniu zastąpił bardziej tolerowany przez władze państwowe Włodzimierz Bogucki⁵⁶. Sekretarzem został członek KIK Ignacy Dryjański. W praktyce odsunięto od wpływu na działania Komitetu najaktywniejszych działaczy opozycyjnych z początku lat osiemdziesiątych, takich jak Edward Lipiec czy Jerzy Podbielski⁵⁷. Rozpoczęcie obrad „ Okragłego Stołu” stworzyło dla Klubu nową sytuację. Intuicyjnie wyczuwano, że poszerzają się pola wolności obywatelskiej. Brak było odpowiednio ukształtowanej kadry, aby tą wolność można było zagospodarować. Podczas spotkania wielkanocnego 28 marca zastanawiano się nad skutkami „Okragłego Stołu”. Górowała jednak nadzieja, wskazywano na „liczne możliwości pracy dla ogółu”. Tak jak wcześniej powinnością wydawało się dostarczanie wiedzy, która mogła być pomocna w nowych okolicznościach. Zadanie to realizował wykład o nauce społecznej Kościoła wygłoszony 14 lutego przez dr J. Pesierta oraz późniejsze odczyty i prelekcje. Do końca czerwca 1989 r. na zebraniach klubowych mówiono m. in. o roli Kościoła w odzyskaniu niepodległości, o cnotach kardynalnych, o moralności w uprawianiu polityki. Brali w nich udział nie tylko członkowie Klubu, ale również przedstawiciele innych rodzących się wówczas organizacji społeczno - politycznych.

Niejako naturalnym rywalem Klubu stał się Chrześcijańsko – Demokratyczny Klub Myśli Politycznej. Zorganizował go pod koniec kwietnia 1989 r. Walerian Piotrowski⁵⁸. 13 kwietnia 1989 r. Rada Państwa wyznaczyła datę wyborów do Sejmu i Senatu na 4 czerwca. Klub Inteligencji Katolickiej w Zielonej Górze na kandydata do Sejmu zaproponował Jarosława Barańczaka⁵⁹. Członkowie Klubu aktywnie włączyli się w kampanię wyborczą.

⁵⁶ S. Iwan, dz. cyt., s. 80. Zob. S. Pyrek, Powołanie Komitetu Obywatelskiego "Solidarność "Województwa Zielonogórskiego, "Rocznik Lubuski", t. 31, cz. 2 (2005) s. 197 - 211.

⁵⁷ Zob. S. Pyrek, dz. cyt., 201 - 203.

⁵⁸ T. Dzwonkowski, Działania Zielonogórskiej Służby Bezpieczeństwa przed wyborami w czerwcu 1989 roku, w: "Rocznik Lubuski", t. 31, cz. 2 (2005), s. 220.

⁵⁹ S. Pyrek, dz. cyt., s. 203.